

*Dr. Sabine Hiebsch reikt eerste
VU-Luther Award uit*

LUTHER VOOR HET VOETLICHT IN AMSTERDAM

De proponent in de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), René Visser uit Amsterdam, ontving afgelopen woensdag (16 december) aan de Vrije Universiteit van Amsterdam uit handen van dr. S. Hiebsch de eerste VU-Luther Award. Dat is een onderscheiding voor de beste scriptie sinds 2013 over Martin Luther en zijn theologie.

De prijs is in het leven geroepen om een sterkere focus op Luther te bewerkstelligen dan nu bij theologiestudenten aan universiteiten het geval is. We spreken met dr. Sabine Hiebsch, initiatiefneemster van de prijs, over het belang van Luther voor theologie en kerk in ons land.

Onderweg naar de reformatieherdenking in 2017 zet dr. Hiebsch zich vanuit de WJ. Kooiman-J.P. Boendermaker Lutheronderzoeksplaats van de faculteit Godgeleerdheid aan de VU in om

Luther meer en beter in beeld te krijgen. “Met de Luther Award (een bedrag van 1517 euro) willen we studenten aan Nederlandse en Belgische universiteiten stimuleren zich te verdiepen in de theologie van Luther. In de jury zit ook mijn Vlaamse collega dr. Wim François van de Katholieke Theologische Universiteit Leuven. Antwerpen is immers de bakermat van het lutheranisme in de Nederlanden.”

Visser (1991) – die zijn bachelor behaalde aan de VU en de predi-

kantsmaster volgt aan de PThU - heeft de prijs in de wacht gesleept met zijn scriptie over de Invocavitpreken van Luther, die hij schreef in het kader van het Honours Programme aan de VU.¹

Dr. Hiebsch: “Behalve master- en honourstudenten mogen bachelorstudenten ook meedoen. Daarmee willen we studenten al in een vroege fase van hun studie op het spoor brengen van Luther en de lutherse traditie.”

Want Luther en de lutherse traditie zijn volgens dr. Hiebsch onderbelicht in de kerk en de theologie in Nederland. Ongetwijfeld heeft dat te maken met de sterk gewortelde gereformeerde tradities in ons land, maar daarmee is voor dr. Hiebsch lang niet alles gezegd. “De PKN, waarvan de Evangelisch-Lutherse Kerk sinds 2004 deel uitmaakt, verwoordt in haar kerkorde dat ze vanuit de Reformatie stoelt op twee tradities: de lutherse en de gereformeerde.

Het is belangrijk dat de kerk zich dan ook af blijft vragen waar ze vandaan komt en hoe haar tradities haar kunnen inspireren. Juist voor de toekomst is dat onmisbaar. Dat gebeurt op dit moment onvoldoende.”

Ambt

Als voorbeeld hierbij noemt dr. Hiebsch de reflectie op het ambt die op dit moment in de PKN gaande is. “In het rapport *Kerk naar 2025: een verkenning* mis ik op dit punt lutherse inspiratie. Het zou zo verrijkend zijn als er ook gekeken werd naar teksten van Luther over het ambt. Hetzelfde geldt trouwens ook voor het werk van Calvijn.”

Dr. Hiebsch, die van 2001 tot 2012 ook deel uitmaakte van de evangelisch-lutherse synode en de generale synode (tot 2004 triosynode), geeft sinds 2004 leiding aan een interkerkelijke Lutherstudie-

groep die juist dit jaar teksten van Luther over het ambt leest. “We zijn onder de indruk van wat Luther erover zegt en hoe actueel dat is. Het is jammer dat het rapport van de PKN helemaal langs Luther heen gaat en de rol van de predikant zó marginaliseert dat er een tegenstelling tussen predikant en gemeente dreigt te ontstaan.”

Lutherse inbreng zou kunnen voorkomen dat de positie van de predikant steeds meer wordt verzwakt. Dr. Hiebsch: “Het is bij Luther niet zo dat het óf gaat om het actief maken van de gemeente óf om een sterke positie van de

predikant. Het is bij hem én...én. Dat maakt zijn ideeën vruchtbaar, ook voor de vragen van de kerk nu.”

“Het is de dynamiek van Luthers denken die hem nog steeds zo de moeite waard maakt”, vervolgt dr. Hiebsch. “Bij Luther vind je geen statische waarheden en vaststaande antwoorden. Hij was een zoekend theoloog met ruimte voor twijfel en hij had de moed om niet te speculeren, maar ruimte te laten aan het Woord. Daarbij vond hij dat degenen die denken dat ze sterk zijn niets mogen opleggen aan de zwakken, iets wat ook in de *Invocavitpreken* naar voren komt.”

Luthers denken is geworteld in de monastieke traditie, van met name Augustinus en Bernard van Clairvaux, en dat is volgens dr. Hiebsch in hoge mate bepalend geworden voor zijn theologie. “Het gaat bij Luther net als bij de monniken niet om schema’s, leerregels en dogma’s. Het draait wel om kernbegrippen die dynamisch tegenover elkaar staan met steeds weer de vraag hoe ze zich tot elkaar verhouden.”

“Luther systematiseert niet op de manier waarop wij dat sinds de Verlichting doen. De thema’s cirkelen om elkaar heen en je

Het is de dynamiek van Luthers denken die hem nog steeds zo de moeite waard maakt.

Dr. Sabine Hiebsch

moet niet te snel denken dat iets wel in een schema past. Dat levert soms wel ruwe, wringende teksten op en je ergert je soms ook aan hem. Maar het is verrijkend voor de kerk om ook deze manier van theologie bedrijven mee te nemen.”

Bewustwording

Naast de Lutherstudiegroep organiseert dr. Hiebsch, samen met prof. dr. Wim Balke sinds 2001 ook een Luther-Calvinstudiegroep, waarin teksten van Luther en Calvin over hetzelfde thema worden gelezen. Met prof. dr. Erik de Boer is ze bezig om in het kader van Refo500 een Summer School op te zetten, die in juli 2016 in Kampen gaat plaatsvinden en waarin de religieuze diversiteit in de vroeg-moderne Nederlanden zal worden belicht.

“We willen graag laten zien hoe in de beginfase van de Republiek (vanaf 1588) naast de publieke Gereformeerde Kerk allerlei andere religieuze tradities bloeiden en hoe die tradities samenleefden.”

“Bewustwording van elkaars traditie is belangrijk om de tradities naast elkaar te kunnen leggen en met elkaar in gesprek te laten komen in de kerk. Het is trouwens ook voor lutheranen in dit land goed wat meer naar buiten te kijken en nog meer het gesprek aan te gaan met andere tradities. Wat lutheranen en gereformeerden verbindt is hun staan in een traditie. Daar kunnen ze elkaar in ieder geval vinden.”

“Wat de lutherse traditie betreft, waren er in de begintijd van de Republiek overigens grote

Visser verrast door prijs

Hoewel hij veel tijd en aandacht aan zijn scriptie besteedde, had winnaar van de VU-Luther Award, René Visser de prijs zeker niet verwacht. “Ik was erdoor verrast. Er mochten namelijk bachelor- en masterstudenten van Belgische en Nederlandse universiteiten meedingen en ik ging ervan uit dat er vast wel een student zou zijn die meer had ontdekt dan ik.”

Visser omschrijft wat hij ontdekt heeft in Luthers acht zogenaamde Invocavitpreken. “Luther hield de preken direct nadat hij met gevaar voor eigen leven terugkwam van de Wartburg naar aanleiding van de onrust die in Wittenberg was ontstaan toen zijn medestanders al te enthousiast veranderingen wilden doorvoeren.”

“Het valt op in de preken dat hij geen regels geeft voor hoe het moet in de kerk, maar begint vanuit de kern: de rechtvaardiging door het geloof in Christus. Dat werkt liefdevol uit naar de naaste of deze nu wel of niet van deze kern overtuigd is. Het werkt ook geduldig uit en hoop dat God zelf verandering teweeg zal brengen.”

Visser noemt de insteek van Luther relevant voor de kerk van vandaag, zeker gelet op de ‘roep om verandering’ die alom te horen is en soms tot conflicten of zelfs tot scheuring leidt. “We moeten ons in de kerk steeds weer bewust worden van de kern. Veranderingen kunnen alleen plaatsvinden vanuit deze kern, met innerlijke overtuiging en vanuit liefde.”

De masterstudent aan de PThU in Amsterdam heeft op dit moment geen concrete plannen om met Lutheronderzoek verder te gaan, maar de Wittenbergse reformator zal voor hem altijd een inspiratiebron blijven.

“Het ‘voor wat hoort wat’ in relatie tot God, is van alle tijden, maar Luther leert me: ik ben echt gered en sta daarmee in vrijheid voor God. Tegelijk leert Luther me dat dit consequenties heeft voor de dagelijkse praktijk om daadwerkelijk vanuit deze vrijheid de naaste met liefde en geduld te dienen en me niet opnieuw in bezit te laten nemen door geld, eer of trots. Dat is een blijvend spanningsveld.”

verschillen”, zegt dr. Hiebsch. In Amsterdam hadden de lutheranen al in 1671 twee grote, zichtbare kerkgebouwen (De Oude Lutherse Kerk en de Ronde Lutherse Kerk), terwijl er in Friesland nog steeds schuilkerken waren. Maar wat het lutheranisme in Nederland onderscheidt van alle lutheranen elders, is dat het gestempeld is door het gegeven dat het zijn weg heeft moeten vinden onder een niet-lutherse overheid. Dat maakt het lutheranisme in Nederland uniek en interessant.”

Noten

- 1 Het gaat om een serie preken die Luther hield toen hij in maart 1522 terugkeerde in Wittenberg na zijn verblijf op De Wartburg. De preken heten Invocavitpreken omdat de eerste preek is gehouden op zondag 9 maart 1522, zondag Invocavit. Invocavit is de Latijnse vertaling van psalm 91: 15 (Hij roept mij aan...).